

ברקאי

— — — "הרואה אומר ברקאי"
האיר פני כל המזרח — — — עד שבחברון (יומא רפ"ג)

בטאון רבני מרכזי
לענייני רבנות, בירורי הלכה, חידושי תורה, הגות ומחשבה

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

העורך
הרב שאול ישראלי

מרכז המערכת
יצחק גולדשלג

יוצא לאור בע"ה ע"י
התנועה העולמית של המזרח-הפועל המזרחי
בשיתוף עם התנועה בארץ-ישראל

בעיקר שירגישו השומעים כי הדברים נאמרים לא מן השפה ולחוץ, שהדברים יוצאים מן הלב, ויתייחסו אל הרב בדרך ארץ. ואז יהא בטוח שסופם של דברי אמת להשמע, אם לא היום — אז מחר, ואם לא מחר — אז מתרתיים. הניק היהודי הטמון עמוק עמוק בלב כל איש אשר בשם ישראל יכונה מופו להתלבות, כדבר הנבואה: והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבת. ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים.

ולבסוף כמה מלים על היחס לתקומת ישראל ולמדינת ישראל. ודאי יש הרבה צללים במדינה אבל חס לו לרב להתפס לבקורת עקרה, ולזלזול או להתעלם מהגס הגדול של קום המדינה ושל זקיפת הקומה של עם ישראל שבא לו על ידי תקומת המדינה גם בארץ וגם מחוצה לה! זכור יזכור, ואף יסביר זאת לצאן מרעיתו, כי בארץ מתלקטים יהודים מכל קצוות הארץ; ואם ישנם בה הרבה בעלי מומים רוחניים, הרי יש לתלות זאת בטומאות הגויים ושיקוציהם, אשר לא הצליחו עדיין להתנער מהם; וכי לעומת הללו ישנו גם צבור דתי גדול, ובמדה שיגדל יותר יצליחו להטביע חותמם על המדינה ועל היושבים בה. עוד זאת ייאמר, כי אימוץ הקשרים בין תפוצות הגולה לבין המדינה, ותגובות נאותות על המתרחש במדינה מהרבנים בחו"ל יש להן השפעה על רבי המדינה ועל הצבור כולו.

לפנינו התגשמות חזון הנבואה של יחזקאל על העצמות היבשות. הנה קרבות העצמות אחת רעותה, ההנה קורם עליהם עור ובשר. עוד מעט ותבא הרוח ותכניס נשמה בגוף המתרקם, וקם יקום על רגליו העם, אשר ספדו לו סופדים וקברוהו קוברים, וישמיע באזני העולם כולו את דבר אלקיננו אשר יקום לעולם!

הרב שלמה ריכובסקי
אב"ד באשדוד ורב לעדת "ישורון", תל-אביב

על הדרך הנאותה לבחירת רבנים

לפני זמן קצר נערכו בחירות לכהונת הרבנים הראשיים לישראל, ובהן נבחרו לכהן פאר כבוד מרנן ורבנן הגר"א שפירא והגר"מ אליהו שליט"א. הרבנים הנבחרים הם מגדולי התורה וההוראה בדורנו וראויים לתפקידם מכל הבחינות, אולם מן תראוי לעורר ולהרהר על הדרך ועל השיטה שבה נבחרים רבנים בישראל.

לפי החוק נבחרים רבנים בישראל באמצעות "גוף בוחר", אשר מורכב מנציגים שונים (לרבנים ראשיים: 80 רבנים ו-70 נציגי ציבור; לרבנים מקומיים: שליש נציגי בתי הכנסת, שליש נציגי המועצה הדתית ושליש נציגי

הרשות המקומית). כתוצאה מכך יש לנציגי הציבור — שבחלקם הגדול הם חילוניים — דעה מكرעת בבחירת רבנים. הדבר בלט במיוחד בבחירות האחרונות כשהתוצאות נקבעו למעשה מראש באמצעות "הסכם" או "עיסקה" בין המפד"ל למערך. יצויין עוד, כי למרות שבבחירות לרבנים ראשיים יש לנציגי הרבנים רוב מספרי בגוף הבוחר (אע"פ שיש בהחלט לערער על המפתח שלפיו נקבעו נציגי הרבנים והדיינים), הרי בבחירות לרבנים מקומיים אין אפילו נציג אחד של רבני המקום או רבני השכונות, והגוף הבוחר מורכב כולו על טהרת עסקנים למיניהם ונציגי מפלגות שרבים מהם אינם שומרי מצוות. התוצאה המעשית היא שהמועמדים נאלצים לערוך "שתדלנות" — בעצמם או באמצעות נציגיהם — אצל הנציגים החילוניים החברים בגוף הבוחר, ולעיתים גם לערוך עמם "עסקאות" שונות.

הדבר בלט עוד יותר בשתדלנות הרבה שנעשתה אצל חברי-כנסת חילוניים מובהקים למען הארכת כהונתם של הרבנים הראשיים הקודמים, כאשר הם לעגו והתקלסו לשתדלנים ואף לרבנים עצמם. בתקופה זו העלה אחד מחברי הכנסת (ממפלגה לא-דתית) הצעה שלפיה יבחרו רבנים בלבד את הרבנים הראשיים והמקומיים, כשם שעורכי-דין בלבד בוחרים את נשיא לשכת עורכי הדין, או רופאים בלבד בוחרים את יו"ר ההסתדרות הרפואית.

כיצד יש לבחור רבנים לפי המקורות שלנו, והאם יש לנציגי הציבור מעמד בבחירות אלו?

חושבני שהתשובה על כך היא חיובית. במסכת סנהדרין (דף יד ע"א) נאמר כי ר' יהודה בן בבא גאלץ לחזור ולסמוך את ר"מ (תוך כדי סכנת נפשות) למרות שר"מ גסמד קודם לכן ע"י ר"ע. הסיבה לכך היתה: "סמכיה ר' עקיבא, ולא קיבלו; סמכיה ר' יהודה בן בבא וקיבלו". ומפרש רש"י כי סמיכתו של ר' עקיבא לא נתקבלה, משום שר"מ היה עדיין בחור. ונשאלת השאלה: מדוע היה צורך בסמיכה מחודשת — דבר שהיה כרוך בסכנת נפשות לסומך ולנסמכים — הרי די היה שהציבור שלא קיבל את ר"מ בתחילה משום שהיה בחור, יקבלהו לאחר שנשא אשה, בתוקף סמיכתו של ר"ע? אין מגוס מן המסקנה כי הסכמת הציבור מהווה חלק אינטגרלי מן הסמיכה, וללא הסכמתם בטלה הסמיכה מעיקרה. משום כך היה צורך לחזור על הסמיכה פעם נוספת, למרות הסכנה שבדבר.

טעמו של דבר הוא משום שהסמיכה אינה רק מתן "תעודת כושר" אלא גם הענקת סמכות וכוח. וכפי שפירש רש"י בסנהדרין (דף ב' ע"ב) כי המונח "אלוהים" שפירושו "סמוכים" הוא "לשון שררה ורבנות". קביעת המומחיות מסורה בלי ספק לחכמים, אולם גתינת הסמכות מסורה למי שהסמכות בידם ואלה היו ריש-גלותא והנשיא, כמבואר במסכת סנהדרין (דף ה' ע"א): "לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גלויות שבבבל שרודין את ישראל בשבט (רש"י: שבט — לשון שררה ויש להן רשות להפקיר והפקר ב"ד הפקר), ומחוקק מבין רגליו, אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים (רש"י: מחוקק, שררה

מועטת). (וראה בנושא זה בהרחבה במאמרי: "דעת תורה בהלכה" שפורסם בקובץ "מורשה" ב' ובספרו של אאמור"ר וצ"ל "נאות דשא" – הדרנים). מטעם זה הביא הרמב"ם (פ"ד סנהדרין ה"ה) על יסוד דברי הירושלמי כי "נהגו שלא יהא הנשיא סומך אא"כ היה אב בי"ד עמו, ושלא יהא אב בית דין סומך אא"כ היה הנשיא עמו", כי כאמור מורכבת הסמיכה משני הלקים בלתי נפרדים: קביעת המומחיות הנעשית ע"י אב בית הדין והענקת השררה הנעשית ע"י הנשיא.

הענקת השררה יכולה להעשות גם ע"י הצבור כפי שמבואר בחו"מ סימן ב' בענין טובי העיר שהמתחם הציבור לבי"ד עליהם (ראה בטור ובסמ"ע סק"ט). ענין זה נדון גם מקור לדברי הרמב"ם בהקדמה ליד החזקה. באותו מקום מבאר הרמב"ם את ההבדל בין "התלמוד בבלי" שהוא סמכות מוחלטת לכל עם ישראל, לבין התקופה שלאחר מכן כשלא היתה יותר סמכות מרכזית, אלא סמכויות נפרדות לכל מקום. הרמב"ם מסביר שם כי "כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם...". הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל, ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שהנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא הם כל חכמי ישראל או רובם". כלומר, ההסכמה הכפולה של חכמי ישראל ושל העם נתנה לתלמוד בבלי את התוקף המיוחד כלפי כל העם. לאחר מכן, לרגל פיזור העם, אין יותר סמכות כוללת אלא כל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות, לא פשוט מעשיו בכל ישראל". (וראה בכסף-משנה (פ"ב, ממרים ה"א) כי סמכות התנאים כלפי האמוראים נובעת ממה ש"מיום חתימת המשנה קיימו וקבלו שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים וכן עשו גם בחתימת הגמרא").

כשם שאין סמיכת החכם מועילה ללא הענקת השררה, כך לא מועילה הענקת השררה ללא הסכמת החכם, וכלשון הרמב"ם: "מי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע או מפני שאינו הגון, שעבר ראש גלות ונתן לו רשות או שטעו בי"ד ונתנו לו רשות, אין הרשות מועלת, לא כלום עד שיהא ראוי, שהמקדיש בעל מום למזבח אין הקדושה חלה עליו".

למרות הצורך ב"הסכמה הכפולה", נראה שלא היה עירוב תחומין ביניהם, וכל אחד עשה את חלקו: קביעת המומחיות נעשתה ע"י החכמים בלבד, ואילו נתינת השררה נעשתה ע"י מי שהסמכות בידו, וכלשון הרמב"ם שהבאנו ביחס סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן לישראל דיין שאינו הגון ואינו חכם בחכמת התורה וראוי להיות דיין, אע"פ שהוא כולו מחמדים ויש בו טובות אחרות, הרי זה שהעמידו עובר בלא תעשה".

בהתאם לחוק הקיים, בבחירות לרבנים מקומיים, אין שום דריסת רגל לרבנים, והבחירה נעשית ע"י עסקנים בלבד שבהרבה מקרים גם אינם שומרי מצוות. התוצאה היא שאמנם ישנה הסכמת הציבור (המיוצג ע"י העסקנים הללו), אולם חסרה להלוטין הסכמת החכמים. גם בבחירות לרבנים ראשיים נוצר

מצב שלפיו קואליציה של העסקנים יחד עם מיעוט קטן של הרבנים תבטיח את בחירת המועמדים הרצויים להם, וזאת מבלי להתייחס להרכב הרבני של 80 חברי הגוף הבוחר — הרכב שרחוק מלייצג את חכמי התורה וגדוליה (בהם ראשי ישיבות וגדולי תורה שאינם מחזיקים במשרה רשמית). כך שלמעשה גם בבחירות לרבנים ראשיים מרשם הדגש על הסכמת העם (בהנחה שנציגי הציבור אכן מייצגים את העם) ולא על הסכמת החכמים גדולי התורה.

יצוין כי גם בחירה מקומית היתה בעשית ע"י הסמכות ההלכתית המרכזית כלשון הרמב"ם (פ"ב סנהדרין הח'): "אמרו חכמים שבי"ד הגדול היר שלוחים בכל ארץ ישראל ובדקין כל מי שימצאוהו חכם וירא חטא וכו' עושיך אותו דיין בעירו, ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית וכו' ומשם מעלין אותו לבי"ד הגדול."

בהתאם להלכה זו ברמב"ם שבה נאמר: "... כל מי שימצאוהו חכם וירא חטא ועניו ושפוי ופרקו נאה ורוח הבריות נוחה הימנו" ניתן להציע דרך שונה לבחירת רבנים ראשיים או מקומיים, והיא ע"י הקמתם של שני גופים מקבילים: הגוף האחד יהיה מורכב מחכמי התורה (גם מאלו שאינם תופסים משרות רשמיות) והגוף השני יהיה מורכב מעסקני ציבור. הבחירה תעשה לראשונה בגוף המורכב מחכמי התורה אשר יהווה את "הסכמת החכמים". גוף זה יסכים על המועמד מבחינת גדלות בתורה ויראת שמים (כלשון הרמב"ם: "חכם וירא חטא עניו ושפוי"). לאחר מכן יכונס הגוף השני אשר יהווה את "הסכמת העם" ויסכים על המועמד מבחינת רוח הבריות נוחה הימנו. במידה ולא יסכימו, יחזור הגוף הראשון ויבחר במועמד אחר, אשר יוצע כג"ל לגוף השני. לחילופין ניתן לקבוע כי הגוף הראשון יקבע מספר מועמדים העונים על הקריטריונים דלעיל, ומתוכם יבחר הגוף השני את המועמד שרוח הבריות נוחה הימנו.

בטוחני כי בדרך זו תתקבל סמכותם של הרבנים הראשיים והמקומיים ע"י חכמי התורה והציבור הרחב, ויקויים בנו במהרה "ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצך כבתחילה".